

Pilgrim's progress

της Εστέλα Σολάνο-Σουάρες

ΜΟΥ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ ΑΚΟΜΗ ν' αναρωτιέμαι πώς στάθηκε δυνατό να συναντήσω τον Λακάν, και πώς μπόρεσα να εκπαιδευτώ μαζί του¹.

Σκέφτομαι καμιά φορά ότι οι διασωθέντες από θαύμα, εκείνοι που έχουν γλιτώσει από μεγάλες καταστροφές, που έχουν σωθεί από ανεξήγητη εύνοια της τύχης, πρέπει διαρκώς να επιστρέφουν στον τόπο και την ώρα του δράματος κουβαλώντας μέσα τους την αίσθηση του απίστευτου. Αν ισχύει αυτό για τους διασωθέντες από θαύμα, τότε μοιράζομαι μαζί τους τη βεβαιότητα μιας ζωής που ξανάρχισε, ολοκαίνουργια και διαφορετική, κάποια στιγμή στην πορεία της ζωής μου.

Ήταν εκπληκτικό! Και είναι ακόμη πιο εκπληκτικό που με διακατέχει ακόμη και σήμερα η έκπληξη της συνάντησης, είκοσι έξι χρόνια μετά την πρώτη φορά που συνάντησα τον Λακάν, στην οδό Λίλλης, αριθμός 5. Εάν, ένα ή δύο χρόνια πριν από εκείνη την ημέρα, κάποιος μου έλεγε ότι θα τον συναντούσα για να του ζητήσω ψυχανάλυση, και ότι θα ανταποκρινόταν στο αίτημά μου, θα έβαζα τα γέλια, και με το δίκιο μου, σκεπτόμενη πως μου κάνει πλάκα. Όχι επειδή δεν είχα την όρεξη ή την έφεση να γίνω αναλυόμενη του, αλλά επειδή ήταν για μένα, που είχα ήδη διαβάσει μερικά από τα γραπτά του χωρίς ποτέ να τον έχω δει με σάρκα και οστά, ένα είδος θεότητας που κατοικούσε έναν απροσπέλαστο θεωρητικό Παρνασσό.

Είναι όμως βέβαιο ότι είχα βρεθεί στο Παρίσι εξαιτίας του. Ακόμη περισσότερο, το ότι εγκατέλειψα την Αργεντινή, την πατρίδα μου, συνέβη χάρη σ' εκείνον. Είχα έρθει στη Γαλλία γεμάτη από την έκδηλη επιθυμία να παρακολουθήσω τη διδασκαλία του, και ωθού-

μενη από την ανομολόγητη επιθυμία να δεχτώ από εκείνον ψυχαναλυτική εκπαίδευση. Αυτή η τόσο ισχυρή, διακαής επιθυμία είχε τη στάμπα του ανέφικτου, όπως ταιριάζει στο νευρωτικό μπλέξιμο που χαρακτηρίζει την υποκειμενική μου δομή². Κατά συνέπεια, δεν μπορούσα να επωμιστώ την επιθυμία μου αμέσως. Μου χρειάστηκε κάποιο χρονικό διάστημα εωσότου με αποσπάσει η ερμηνευτική θεία φώτιση, που αναδύθηκε σε δύο διαδοχικές συναντήσεις, από την αναστολή στην οποία οχυρωνόταν η άμυνα της επιθυμίας μου.

Αυτή η επιθυμία δεν ξεφύτρωσε από το πουθενά. Προερχόταν από την κλινική μου εμπειρία, μικρή βέβαια, αλλά πλούσια σε διδάγματα, το σημαντικότερο από τα οποία ήταν ότι βρέθηκα από πολύ νωρίς αντιμέτωπη με την ανεπάρκειά μου, στην πορεία μιας διαδρομής που όχι μόνο δεν συνιστούσε αποτυχία, αλλά θα τη χαρακτήριζε κανείς, σε επαγγελματικό και κοινωνικό επίπεδο, ως λαμπρή επιτυχία.

Πράγματι, η σχολική επιτυχία ήταν σαν κολλημένη στο πετσό μου, καθώς ήμουν μόνιμα υποδουλωμένη στην υποχρέωση να παραμείνω άξια του ονόματός μου (Esthela, σημαίνει αστέρι). Όλα έδειχναν ότι η νεαρή έφηβη που υπήρξα θα συνέχιζε ανώτατες σπουδές σύμφωνα με την κλίση και το πάθος της για τα επιστημονικά πράγματα. Και να που δεν συνέβη έτσι. Αντί να διαλέξω τα μαθηματικά και τη φυσική, την τελευταία στιγμή γράφτηκα στη Φιλοσοφική για να παρακολουθήσω σπουδές στο Τμήμα Ψυχολογίας, κι αυτό προς μεγάλη απογοήτευση των γονέων μου. Γιατί αυτή η απρόσμενη μεταστροφή; Διότι είχα ήδη συναντήσει την ψυχανάλυση.

Όπως, στην τελευταία τάξη του σχολείου, είχαμε μνηθεί στην κριτική ανάγνωση του Φρόιντ, καθότι είχε κριθεί ενδεδειγμένο να προειδοποιηθούν αυτά τα κορίτσια τα γαλουχημένα μέσα στην αυστηρή καθολική πίστη, για τις αρνητικές πτυχές μιας σκέψης που θεωρούνταν άθρη, και που, επιπλέον, τολμούσε να τοποθετεί τις σεξουαλικές ενορμήσεις στη θέση του «ακίνητου κινούντος» των ευγενέστερων πράξεων. Πάντως, η ανάγνωση του κειμένου του Φρόιντ «Το εγώ και το εκείνο» υπήρξε για μένα πραγματική αποκάλυψη. Εντυπωσιάστηκα από τις αλήθειες που περιείχε, σε σημείο που να φαντάζομαι ένα νέο δρόμο, μια πηγή απαντήσεων στα ερωτήματα που αναδύονταν από τις πιο σκοτεινές πτυχές της νεύρωσής μου.

Ναι, αναμφισβήτητα, είχα συναντήσει την ψυχανάλυση από την εποχή που είχα διαισθανθεί ότι δεν θα έβρισκα τα μέσα για να λύσω το αίνιγμα της υποκειμενικής μου εξίσωσης μέσα από τα μαθηματικά. Ο Φρόιντ άνοιξε μέσα μου τους κρουνούς της υπόθεσης του

ασυνειδήτου, και από εκεί και πέρα, βρισκόμουν μια για πάντα παρασυρμένη από τον χείμαρρο του υποκειμένου-που-υποτίθεται-ότι-ξέρει.

Και να που το ρεύμα με φέρνει, στα μέσα της δεκαετίας του εξήντα, στις όχθες της Φιλοσοφικής όπου έμελλε να γευτώ την εμπειρία μιας αληθινής υποκειμενικής μετάλλαξης. Αυτά συνέβαιναν στην Κόρδοβα, επαρχιακή πόλη της Αργεντινής, που καμάρωνε περήφανα για τα καμπαναριά των πολυάριθμων αποικιακών εκκλησιών της, καθώς και για την αίγλη του πανεπιστημίου της, που δημιουργήθηκε το 1614, λίγο μετά την ίδρυση της πόλης με πρωτοβουλία των Ιησουιτών. Τη δεκαετία του εξήντα, το Πανεπιστήμιο της Κόρδοβα απολάμβανε ακόμη την αλλοτινή του φήμη, λόγω των έξοχων καθηγητών του, χάρη στην οποία προσέλκυε πολυάριθμους φοιτητές από άλλες χώρες της Λατινικής Αμερικής.

Στην πανεπιστημιακή ζωή βασιλευε τότε η αναβράζουσα ατμόσφαιρα μιας διαρκούς ζύμωσης. Εμείς οι φοιτητές δεν πηγαίναμε εκεί μόνο για να παρακολουθήσουμε τα μαθήματα: περνούσαμε το μεγαλύτερο τμήμα της ημέρας μας «συνδιαλεγόμενοι», ανταλλάσσοντας ιδέες και προτάσεις, όπου έρχονταν να αντιπαρατεθούν τα διάφορα ρεύματα της πολιτικής και φιλοσοφικής σκέψης. Η εκπαίδευσή μου προερχόταν από ρωμαιοκαθολικά και αποστολικά ιδρύματα, και δεν επρόκειτο να βγει αλώβητη από αυτή την αντιπαράθεση.

Πράγματι, λίγο καιρό αφότου άρχισα να κολυμπώ στο λουτρό της διαρκούς συνέλευσης, και αφού είχα υποστεί περισσότερες από μία ήττες στις *disputationes* μας γύρω από τα θεωρητικά και τακτικά μέσα που ήταν καταλληλότερα για να διαχειριστούμε τη δυσφορία μέσα στον πολιτισμό εκείνης της εποχής, κατέληξα να αποδεχθώ, όχι χωρίς να πληρώσω τον φόρο αίματος, ότι ο Άγιος Θωμάς ο Ακινάτης ή ο Ιερός Αυγουστίνος δεν με βοηθούσαν πλέον σε τίποτε.

Μου χρειάστηκε συνεπώς μια γρήγορη ενημέρωση των θεωρητικών αναφορών μου, παράλληλα με μια ταχύρυθμη εκπαίδευση στην πολιτική. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ήταν επίσης επείγον να αποφασιστεί εάν η ψυχανάλυση ήταν πιο εύστοχη από τον παβλοφισμό στο κλινικό πεδίο, εάν ο Μαρκούζε ήταν πιο σωστός από τον Πιαζέ, εάν ο Λαγκάς ήταν πιο εύστοχος από τον Πόλιτσερ, αν ο Ανρί Ε μάς επέτρεπε απόψεις πιο προχωρημένες από των γκεσταλτικών... Τι κοκτέιλ! Σε αυτό το εκρηκτικό μείγμα ήρθε να προστεθεί και η μοιραία δόση της ερωτικής αφύπνισης. Αυτό πια παραήταν! Τα κουράγια μου με εγκατέλειψαν μπροστά σε αυτές τις πολύμορ-

φες και θεμελιώδεις επιλογές, και προτίμησα να μη θέλω τίποτε να ξέρω, επιλέγοντας να εξαφανιστώ για τα καλά, βγαίνοντας εσπευσμένα από τη σκηνή.

Καθώς όμως απέτυχε η προσπάθεια εξόδου μου, επισπεύσθηκε η είσοδός μου σε ανάλυση. Ήμουν δεκαεννιά χρονών όταν συνάτησα τον πρώτο μου ψυχαναλυτή.

Η δουλειά που έγινε κατά τη διάρκεια εκείνης της πρώτης ανάλυσης επιβεβαίωσε την επιλογή και την όρεξή μου για την κλινική εργασία. Κι έτσι, με το που τελείωσα τις σπουδές μου, βάλθηκα να ψάχνω ενεργά έναν χώρο κατάρτισης, επιλέγοντας εξ αρχής να μην απευθυνθώ στον επίσημο ψυχαναλυτικό θεσμό. Οπωσδήποτε η μεταβίβαση έπαιξε σημαντικό ρόλο σε αυτή την επιλογή, δεδομένου ότι ο ψυχαναλυτής μου δεν ήταν εγγεγραμμένος εκεί.

Γιατρός, ειδικευμένος στην ψυχιατρική, νέος και ευφυέστατος, εκείνος ο αναλυτής ανήκε στην cordobesa αριστερή διανόηση, που χαρακτηριζόταν από την προτίμηση και τον αμέριστο θαυμασμό για τα ρεύματα σκέψης που έρχονταν από το Παρίσι.

Ως γιατρός συμμετείχε σε μια φημισμένη ομάδα εργασίας, που λειτουργούσε στο πλαίσιο μιας κλινικής του πανεπιστημιακού νοσοκομείου και ονομαζόταν Equipo de psicopatología. Η ομάδα απαρτιζόταν από ψυχιάτρους και ψυχολόγους. Οι περισσότεροι από αυτούς παρακολουθούσαν τους ασθενείς της κλινικής καθώς και εξωτερικούς ασθενείς, ενώ άλλοι μόνο εξωτερικούς ασθενείς. Οι δραστηριότητες της ομάδας περιλάμβαναν κλινικές συναντήσεις, κατά τις οποίες παρουσιάζαμε ο καθένας ένα περιστατικό και ακολουθούσε συζήτηση.

Δεν ήταν εύκολο να μπεις σε αυτόν τον κύκλο, αλλά είχα την τύχη να γίνω δεκτή. Η κλινική μου πρακτική ξεκίνησε εκείνη την περίοδο, όπως και η μύησή μου στην παρουσίαση περιστατικών ενώπιον όλων. Έπρεπε να συνηθίσω στην κλινική της λεπτομέρειας, στη διαφορική διαγνωστική, να μάθω να ξεχωρίζω τις βασικές συντεταγμένες του περιστατικού, και να ορίζω μια στρατηγική που να συμβαδίζει με τον προσανατολισμό της θεραπείας, ανάλογα με την περίπτωση.

Έμαθα πολλά στα χρόνια που εργάστηκα σε εκείνη την ομάδα. Επικρατούσε ατμόσφαιρα μελέτης και μάλιστα ιδιαίτερα απαιτητική. Προείχε η σημειολογική ακρίβεια και η «ορθοέπεια» που έπρεπε να επιδεικνύουμε κατά τις παρουσιάσεις των περιστατικών.

Λίγο καιρό αργότερα, διάφοροι από εμάς πήγαμε να δοκιμάσουμε τις δυνάμεις μας στο Πανεπιστήμιο. Αυτό έγινε μέσα στην περιωρέουσα ατμόσφαιρα μιας ιδιαίτερης πολιτικής συγκυρίας, σε μία από τις αναρίθμητες διασταλτικές φάσεις που προμήνυαν κάθε φορά τις διαδοχικές στρατιωτικές δικτατορίες στην Αργεντινή, άλλοτε λιγότερο και άλλοτε περισσότερο καταπιεστικές ή φιλελεύθερες. Ένα άνοιγμα δημιουργήθηκε στο Πανεπιστήμιο από το γεγονός ότι είχαν προκηρυχθεί διάφορες θέσεις διδασκαλίας. Ήταν για μας, τους νεαρούς αγωνιστές της αριστεράς, η ευκαιρία που ονειρευόμασταν για να βγούμε από την περιθωριοποίηση και να καταλάβουμε μια θέση στο σεβασίμο ίδρυμα. Πήγαμε να διαγωνιστούμε με την καρδιά ανάλαφρη και γεμάτη αγωνιστικό ενθουσιασμό. Οπότε, οι περισσότεροι από μας έγιναν δεκτοί.

Από εκείνη τη στιγμή κι έπειτα, η ομάδα υιοθέτησε άλλα μέσα εργασίας, επιπλέον των κλινικών δραστηριοτήτων που είχε στο νοσοκομείο. Θα οργανώναμε ένα σεμινάριο αφιερωμένο στη μελέτη των φροϊδικών κειμένων. Στο πλαίσιο αυτό, είχαμε καθοδήγηση από τους μεγαλύτερους, καθώς αναζητούσαμε ένα εργαλείο για αποτελεσματική ανάγνωση, ώστε να προσεγγίσουμε καλύτερα το πνεύμα του φροϊδικού κειμένου. Κι έτσι, οδηγηθήκαμε στις αρχές της δεκαετίας του εβδομήντα να ενδιαφερθούμε για την επιστημολογία, και να διαβάζουμε Μπασελάρ, Μπαντιού, Κανγκιλέμ, Αλτουσέρ.

Οφείλω σε αυτή την ομάδα εργασίας το ότι μου έδωσε την ευκαιρία να ανακαλύψω τη διδασκαλία του Λακάν. Ο Μπασελάρ, ευγενής διαμεσολαβητής, θα φέρει κοντά μου το γράμμα, μέσω του Αλτουσέρ. Έτσι, το *Ο Φρόιντ μαζί με τον Λακάν*³ του τελευταίου, μικρό φωτεινό βιβλιάρáκι, έμελλε να έχει μεγάλη επίδραση, αλλάζοντας την πορεία της ζωής μου.

Πρέπει να πω ότι τα κείμενα του Λακάν διαβάζονταν στην Αργεντινή και λίγο πριν εκδοθεί το κείμενο του Αλτουσέρ, χάρη στον Όσκαρ Μασότα που τα εισήγαγε. Μάλιστα, το 1965, το τεύχος 9 του περιοδικού *Pasado y Presente*, που εκδιδόταν στην Κόρδοβα, δημοσίευσε ένα κείμενο του Μασότα για τον Λακάν, με τίτλο «Jacques Lacan o el Inconsciente en la filosofía»⁴. Κι όμως, δεν ήταν το κείμενο του Μασότα για τον Λακάν που έδρασε επάνω μου σαν κοφτερό νυστέρι, αλλά το κείμενο του Αλτουσέρ.

Εάν θα έπρεπε να αιτιολογήσω αυτή την αναστάτωση, νομίζω πως δεν εξηγείται μόνο από το περιεχόμενο του κειμένου, αλλά και από τη δική μου υποκειμενική κατάσταση τη στιγμή που συνάντησα αυτό το κείμενο. Έπεφτε όντως διάνα, υποδεικνύοντάς μου πως

υπήρχε μέσα στην ψυχανάλυση μια κατεύθυνση ικανή να απαντήσει στα ερωτήματά μου. Ποια ήταν τα ερωτήματά μου σ' εκείνη τη φάση της πορείας μου;

Βρισκόμουν, στα εικοσιπέντε μου χρόνια, να εργάζομαι ως ψυχαναλύτρια από τη μια, και να ασκώ διδακτικά καθήκοντα στο Πανεπιστήμιο από την άλλη, συνεχίζοντας την ανάλυσή μου και κάνοντας εποπτείες.

Στην κλινική πρακτική μου, δύο περιστατικά με είχαν βαθύτατα αγγίξει. Επρόκειτο για νέες γυναίκες. Στη μία, επιμελή αναλυόμενη, η οποία ερχόταν σε ανάλυση λόγω ενός υστερικού συμπτώματος, είδα να αναδύεται, μετά από τρία χρόνια πραγματικής δουλειάς, μια αρνητική θεραπευτική αντίδραση. Στην άλλη, η οποία ερχόταν λόγω της ομοφυλοφιλίας της, η μεταβιβαστική δουλειά πήρε τη μορφή μιας ερωτομανίας, της οποίας ήμουν το αντικείμενο.

Μέχρι τότε, η δράση μου, συντονιζόμενη με το πλεονέκτημα της θετικής μεταβίβασης, δεν είχε ξανασυναντήσει τέτοιο πρόσκομμα. Με εγκάλυσε λοιπόν η ανάδυση φαινομένων που είχαν αποδεσμεύσει οι δυνάμεις του λόγου, και που η ερμηνεία, ανίκανη να τα περιορίσει, τους προσέδιδε μεγαλύτερη συνεκτικότητα. Σε πρώτη φάση, θεώρησα πως οι ερμηνείες μου δεν ήταν σωστές και κατέφυγα στην εποπτεία προκειμένου να συλλάβω καλύτερα τη λογική του περιστατικού. Ακολούθησα κατά γράμμα τις υποδείξεις που αποκόμισα από αυτή την ανταλλαγή απόψεων, χωρίς ωστόσο να πετύχω κάτι καλύτερο.

Απέκτησα τότε τη βεβαιότητα ότι άγγιζα τα όρια ενός συγκεκριμένου τρόπου που είχα για να ενεργώ, να ερμηνεύω, να καθοδηγώ τη θεραπεία. Ήξερα πλέον πως το να αρκούμεναι σε ερμηνείες που στόχευαν τη σημασία, το νόημα, μέσα στο αναφορικό πλαίσιο της οιδιπόδειας λογικής, οδηγούσε την ψυχαναλυτική εμπειρία σ' ένα πρόσκομμα. Μήπως, κι εγώ η ίδια, δεν είχα καταλήξει στην ίδια διαπίστωση, ως αναλυόμενη; Πώς να προχωρήσεις πέρα από το νόημα του συμπτώματος και από τις ξεκάθαρες κατασκευές, ώστε να αγγίξεις το πάθος του συμπτώματος και να πάψεις να υποφέρεις; Πώς να λειτουργήσεις με τον λόγο για να πας πέρα από τον λόγο, προς εκείνη τη σιωπηλή ζώνη όπου εκπληρώνεται μια βούληση φτιαγμένη από επανάληψη; Θα ήμουν σε θέση, πολλά χρόνια αργότερα, να κατονομάσω και να εντοπίσω τον σκόπελο που είχε εμφανιστεί στην εμπειρία μου, με όρους απόλαυσης.

Ήξερα πλέον πως η πορεία της εκπαίδευσής μου στην Κόρδοβα έφτανε στο τέρμα της. Δεν μου αρκούσαν πια οι αποκτημένες

γνώσεις μου. Επιπλέον, το αίσθημα του απατεώνα, που δεν υπήρχε προηγουμένως μέσα μου, στοίχειωνε τώρα την πρακτική μου. Έπρεπε να φύγω. Να πάω στο Μπουένος Άιρες, να ζητήσω μια ανάλυση και εποπτείες, ήταν ένας δρόμος που θα μπορούσα άνετα να ακολουθήσω. Όμως είχα τη διαίσθηση ότι, αν το έκανα αυτό, θα ήταν ξανά ο ίδιος γύρος που θα με έφερνε λίγο καιρό αργότερα μπροστά στα ίδια αδιέξοδα.

Η μεταβίβαση με πήγαινε προς το Παρίσι, τόπο ανέφικτο, και παρ' όλα αυτά τον μόνο τόπο όπου, κατ' εμένα, ήταν εφικτή μια εκπαίδευση. Μου χρειάστηκε χρόνος για να διανύσω τα απαραίτητα στάδια και να οδηγήσω αυτό το όνειρο στην εκπλήρωσή του.

Τρία αποφασιστικά συμβάντα εγγράφονται εδώ. Το πρώτο, η φυλάκισή μου λόγω της πολιτικής μου δράσης στις τάξεις του μαοϊσμού. Τα κατάφερα να ξεμπλέξω από αυτή την υπόθεση, γλιτώνοντας από μια ποινή φυλάκισης που θα μπορούσε να φτάσει τα οκτώ χρόνια, εάν λάβουμε υπόψη το κατηγορητήριο: γνωστή ακτιβίστρια του πανεπιστημιακού χώρου, διακεκριμένη ταραχοποιός στις πύλες των εργοστασίων, έχοντας στην κατοχή της «ανατρεπτικά έργα», όπως τα άπαντα του Μαξ και του Λένιν — που έλαμπαν στη βιβλιοθήκη μου — καθώς επίσης εφημερίδες και περιοδικά της αριστεράς, των οποίων η κυκλοφορία ήταν απαγορευμένη από τη δικτατορία που κυβερνούσε.

Το σύντομο αυτό πέραςμα από τα μουντρούμια, που το είχα λίγο-πολύ επιδιώξει, με έκανε να θέλω να φύγω από την ατμόσφαιρα του αποπνικτικού σκοταδισμού και της καταπίεσης. Έτσι, μόλις βγήκα από εκεί, συνάντησα στον δρόμο ένα φίλο, που με ρώτησε τι σχεδιάζω για το μέλλον. Προς μεγάλη μου έκπληξη, άκουσα τον εαυτό μου να του απαντάει πως θα έφευγα για το Παρίσι για να πλησιάσω τον Ζακ-Αλέν Μιλέρ, η εργασία του οποίου στον Κύκλο Επιστημολογίας στην Εκόλ Νορμάλ Σουπεριέρ με ενδιέφερε. Πέταξα αυτή τη φράση με πολύ μεγάλη σιγουριά, σαν να ήταν ήδη κανονισμένο και να επρόκειτο να φύγω. Αλλά με τι μέσα; Την εποχή εκείνη, απείχε η Αργεντινή πάρα πολύ από τη Γαλλία γεωγραφικά. Βέβαια, η ανάγνωση του κειμένου του Ζακ-Αλέν Μιλέρ, «La suture»⁵, που πρόσφατα είχε εκδοθεί στα ισπανικά από το Siglo XXI, μου είχε κάνει μεγάλη εντύπωση: ήθελα να διδαχθώ από αυτόν τον συγγραφέα για τον οποίο αγνοούσα τα πάντα, αλλά η εκφορά του με είχε κερδίσει.

Λίγο καιρό αργότερα, μια αποφασιστική συνάντηση έγινε ο μοχλός που με έβγαλε από τον «κορδοβέζικο» κόσμο μου. Αυτή τη

φορά, το συμβάν ήταν ο έρωτας, εγκαινιάζοντας μια πορεία ζωής που μοιραζόμουν πλέον μ' έναν άλλο και που βασιζόταν σε κοινά σχέδια.

Ένας χρόνος είχε περάσει από την άφιξή μου στη Γαλλία. Τα κατάφερα καλύτερα με τη γλώσσα και είχα την ευκαιρία να δουλεύω σε καρτέλ με κάποιους ψυχαναλυτές της Φροϊδικής Σχολής του Παρισιού. Είχα παρακολουθήσει επίσης μια πανεπιστημιακή εκπαίδευση που μου επέτρεψε να διαθέτω ένα δίπλωμα που επικύρωνε την επάρκεια της κλινικής ψυχολόγου. Η κατάσταση μου τότε ήταν πολύ επισφαλής, μια και δεν είχα ακόμη βρει εργασία και έπρεπε να αρκούμαι σε «μικροδουλειές».

Υπό αυτές τις συνθήκες, ζήτησα ένα ραντεβού από τον Λακάν.

Με δέχτηκε μόλις επέστρεψε από την Αμερική. Πρέπει να πω ότι από την πρώτη μας επαφή μέσω τηλεφώνου, είχα ήδη πάρει το πρώτο κλινικό μάθημα από εκείνον. Και αυτό θα διαρκούσε μέχρι και την τελευταία μας συνάντηση, έξι χρόνια αργότερα.

Εκείνη την ημέρα του Νοεμβρίου του 1975, πήγα στο γραφείο του στις 18:00 ακριβώς. Χωρίς αργοπορία, η γραμματέας του με συνόδευσε στο γραφείο του. Ήταν εκεί, όρθιος μπροστά μου, και, βλέποντας τον, κεραυνοβολήθηκα από την παρουσία του που ήταν απόφραξη παρουσία, μια παρουσία γεμάτη ζωή, μια παρουσία ενσαρκωμένη σ' ένα περίεργο και έξυπνο βλέμμα. Ναι, ήταν εκεί μπροστά μου, τόσο παρών, σαν να μην είχε τίποτε άλλο να κάνει από το να με υποδεχθεί.

Η συνέντευξη κράτησε πολλή ώρα. Αφιέρωσε χρόνο για να διερευνήσει το αίτημά μου και για να αναδείξει τις συντεταγμένες του συμπτώματος. Μέσα από τον τρόπο που λειτουργούσε, μου υπέδειξε με σαφήνεια πως η ψυχαναλυτική εκπαίδευση είναι ένα επακόλουθο της ανάλυσης, το οποίο δεν μπορεί να προκύψει εάν δεν στηριχτούμε στο σύμπτωμα που πρέπει να αποκρυπτογραφηθεί. Χρειάστηκε επίσης χρόνος για να εντοπιστεί το σημείο όπου είχα φτάσει στην προηγούμενη ανάλυσή μου. Στο τέλος αυτής της συνέντευξης, ανακοίνωσε το εξής: «Πριν ξεκινήσω την καθαυτό ανάλυση, κάνω, όπως κατά κανόνα γίνεται στη Σχολή μου, τις προκαταρκτικές συνεδρίες». Βγαίνοντας από το γραφείο του, με ρώτησε αν θα «του έδινα κάτι γι' αυτή τη συνέντευξη». Η απάντησή μου του έδωσε να καταλάβει ότι ήμουν άπορη, οπότε μου είπε: «Δώστε μου ό,τι θέλετε». Με αυτή του την πράξη, μου άνοιξε τις

πύλες του εφικτού. Θα έπρεπε, βέβαια, για να στηρίξω το στοίχημα, να δείξω μια επιθυμία που να είναι εφάμιλλη.

Η παρτίδα που ξεκινήσαμε κράτησε έξι χρόνια. Κάθε συνεδρία με τον Λακάν ήταν η πρώτη και η τελευταία. Στη διάρκεια της ψυχαναλυτικής δουλειάς μαζί του, δεν ένιωθες ποτέ κάτι που να μοιάζει με ρουτίνα ή με συνήθεια. Ήταν πάντα κάτι καινούργιο, μας πήγαινε από εύρημα σε εύρημα.

Με τον τρόπο λειτουργίας του, με τις απαντήσεις του, με τις αρετές της ψυχαναλυτικής πράξης του, έκανε τον λόγο συμπαγή, τον έκανε ένα υλικό για το οποίο εκείνος κατείχε την τέχνη να το τεμαχίζει, να λύνει ή να πλέκει διαφορετικά τις κορδέλες του ήχου και του νοήματος που το αποτελούσαν. Έτσι, η ψυχαναλυτική πράξη απογύμνωνε το κρυπτογράφημα της απόλαυσης, δηλαδή το μοναδικό και μυστικό γράμμα όπου φώλιαζε μια ψυχική οδύνη ή ένας σαρκικός πόνος.

Κι έτσι, μέσα από εκείνον, αποκτούσα πρόσβαση στο ενσαρκωμένο παράδειγμα και στη ζωντανή εμπειρία ενός *savoir y faire* με την απόλαυση, μέσα από την καθοδήγηση της θεραπείας.

Ήξερε πώς να με οδηγήσει ως το σημείο από το οποίο θα μπορούσα να αναλάβω με τη σειρά μου να μεταδώσω το αμίμητο της ψυχαναλυτικής πράξης. Ήμουν σε θέση να τον αφήσω όταν η πορεία που ολοκλήρωσα κοντά του όλα εκείνα τα χρόνια που πήγαινα και τον έβλεπα καθημερινά, με είχε ικανοποιήσει ως προς αυτό που είχα έρθει να βρω σ' εκείνον. Εν τω μεταξύ, δεν ήμουν πια η ίδια, η ανάλυση είχε αναποδογυρίσει την επιφάνεια τού είναι μου, σαν γάντι. Με το τέλος της ανάλυσης, συμφωνήσαμε να συνεχίσουμε τις εποπτείες, κάτι που δεν μπόρεσε να πραγματοποιηθεί λόγω του τέλους που επέβαλε ο θάνατός του.

Μου χρειάστηκαν ακόμη πολλά χρόνια δουλειάς για να καταστώ ικανή να βγάλω συμπεράσματα, διατυπωμένα με όρους διδασκαλίας, από αυτή την εμπειρία ανάλυσης και εποπτείας με τον Λακάν. Για να γίνει αυτό, είχα την τύχη να συνεχίσω αυτή τη δουλειά, μαζί με άλλους, στους κόλπους μιας Σχολής.

Συνέχισα την εκπαίδευσή μου στους κόλπους της Σχολής του Φροϊδικού Αιτίου, της οποίας είμαι μέλος από τη δημιουργία της, το 1981. Μέσα από την εμπειρία της δουλειάς στους κόλπους αυτής της κοινότητας, μου δόθηκε η δυνατότητα να πιστοποιήσω την αναλυτική μου εκπαίδευση, κάνοντας την *passé* και λαμβάνοντας τον τίτλο του Αναλυτή της Σχολής⁶.

Μέσα σε αυτή τη Σχολή εξάλλου, η σύνδεσή μου με τον συγγρα-

φέα του άρθρου που τόσο με είχε σημαδέψει στα νιάτα μου, εξελίχθηκε σε γνήσια εμπειρία μεταβίβασης και εργασίας. Στην πραγματικότητα, δεν πήγα ποτέ να τον βρω στον μυθικό κύκλο επιστημολογίας, συντροφιά με λαμπρούς συναδέλφους του, όπως υπαγόρευε η Wunsch που ξεστόμισα ένα χειμωνιάτικο ηλιόλουστο απόγευμα στην Κόρδοβα. Εν τω μεταξύ, είχε κι εκείνος αλλάξει, είχε γίνει ψυχαναλυτής, και θα αφιέρωνε πλέον τις ημέρες και τις νύχτες του στην ψυχανάλυση, επικεφαλής του λακανικού προσανατολισμού.

Τούτος ο προσανατολισμός χαρακτηρίζει σήμερα μια ψυχαναλυτική κοινότητα που προέκυψε από την εργασία που έγινε τις δύο τελευταίες δεκαετίες, και η οποία συσπειρώνει στους κόλπους της Παγκόσμιας Εταιρείας Ψυχανάλυσης επτά Σχολές του Φροϊδικού Πεδίου.

Κι έτσι, εάν σήμερα μια νεαρή φοιτήτρια ή μια νεαρή κλινικός που μένει στην Κόρδοβα νιώσει την επιθυμία να κάνει ψυχανάλυση ή να παρακολουθήσει μια ψυχαναλυτική εκπαίδευση, έχει τη δυνατότητα να απευθυνθεί σε μια Σχολή, καθώς η Escuela de la Orientación Lacaniana έχει παράρτημα στην Κόρδοβα.

Σε ό,τι με αφορά, το προσκύνημα για την αναλυτική μου κατάρτιση συνεχίζεται. Γνωρίζω σήμερα πως υπάρχουν απαραίτητα στάδια, μα πως δεν τελειώνει ποτέ. Ένα πράγμα είναι σίγουρο: φτάνοντας σ' ένα ορισμένο σημείο, ξέρει κανείς πως είναι υπεύθυνος όχι μόνο για τις θεραπείες που καθοδηγεί, αλλά και για το μέλλον της ψυχανάλυσης.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Το πρωτότυπο: Esthela Solano-Suarez, «Pilgrim's progress», στο Jacques-Alain Miller et 84 amis, *Qui sont vos psychanalystes?*, Éditions du Seuil, Paris, 2001, σσ. 65-74. (Σ.τ.Ε.)
2. Υπαινιγμός της θεωρητικής θέσης του Λακάν ότι στην ιδεοψυχαναγκαστική δομή η επιθυμία εμφανίζεται ως ανέφικτη. (Σ.τ.Ε.)
3. Althusser, L., «Freud et Lacan» (1965), *Positions*, Éditions Sociales, 1976.
4. Moreno, Z.C., «Masotta presenta a Lacan en una Revista de Cordoba» (1965), Coloquio Jacques Lacan 2001 en Cordoba, *El Caldero de la Escuela*, publicación de la EOL, nº 84, mayo 2001, σσ. 18-20.
5. Miller, J.-A., «La suture: éléments de la logique du signifiant», στο περιοδικό *Cahiers pour l'Analyse*, Seuil, Paris, 1966, σσ. 43-62.
6. Βλ. παρακάτω το κείμενο της Ντομνίκ Λοράν για την *passee*. (Σ.τ.Ε.)